

YOUNG STAGES OF DEVELOPMENT OF PEDAGOGICAL EMPATHY IN STUDENTS

Farida Zoirovna Tashanova
Teacher of the "Psychology" Department
Chirchik State Pedagogical University

Abstract:

Empathy, theoretical aspect of empathy, psychological features of pedagogical empathy in students are explained in this article. Pedagogical empathy is not formed in the personality of students, and it is specific according to age periods and course stages. Emotional identification in 18-19-year-old students; 20-21 year old students; have seriousness with emotionality; identification, intuitiveness in 22-23 year old students, it was found that emotion coordination and identification, rationality, identification, pedagogical empathy

Keywords: student, emotionality, maturity, seriousness, intuition, rationality, identification, pedagogical empathy.

TALABALARDA PEDAGOGIK EMPATIYANI RIVOJLANTIRISHNING YOSH BOSQICHLARI

Farida Zoirovna Tashanova
Chirchiq davlat pedagogika universiteti
"Psixologiya" kafedrası o'qituvchisi

Annotatsiya

Mazkur maqolada empatiya, empatiyaning nazariy jihati, talabalarda pedagogik empatiyaning psixologik xususiyatlari asoslab berilgan. Bunda talabalar shaxsida pedagogik empatiya shakllanmagan bo'lib, yosh davrlariga, kurs bosqichlariga ko'ra o'ziga xosdir: 18-19 yoshli talabalarda emotsionallik bilan identifikatsiyalashuv; 20- 21 yoshli talabalarda esa emotsionallik bilan sidqidillik; 22-23 yoshli talabalarda identifikatsiyalashuv, intuitivlik; 24-25 yoshli talabalarda esa emotsiyaga muvofiqlashuv, identifikatsiya kanallari va ratsionallik shakllanganligi aniqlangan.

Kalit so'zlar: talaba, emotsionallik, kamolot, sidqidillik, intuitivlik, ratsionallik, identifikatsiya, pedagogik empatiya

Аннотация:

В статье раскрыты эмпатия, теоретический аспект эмпатия, психологические особенности педагогической эмпатии у студентов. Педагогическая эмпатия не формируется в личности студентов и специфична в зависимости от возрастных периодов и этапов обучения. Эмоциональная идентификация у студентов 18-19 лет; у студентов 20-21 года серьезность и эмоциональность; идентификация, интуитивность у студентов 22-

23лет; у студентов 24-25 лет выявлено формирование эмоциональной координации, каналов идентификации и рациональности.

Ключевые слова: студент, эмоциональность, зрелость, серьезность, интуиция, рациональность, идентификация, педагогическая эмпатия

Bir qator tadqiqotchilar empatiyada o'zi boshdan kechirayotgan his-tuyg'ular aloqa sherigi his-tuyg'ularining aksi ekanligini bilishini ta'kidlaydi. Agar bu sodir bo'lmasa, unda bunday jarayon, ularning nuqtai nazari bo'yicha, empatiya emas, balki suhbatdosh bilan identifikatsiya qilishdir. Bu hozirgi his-tuyg'ular boshqa odamning holatini aks ettirishini tushunish qobiliyatidir, bu shaxsga sherikni yaxshiroq tushunish uchun ushbu qobiliyatdan foydalanishga imkon beradi va ularning individual his-tuyg'ulari va sherikning his-tuyg'ulariga javoban paydo bo'lgan his-tuyg'ularni farqlash imkonini beradi.

Endi empatiyaning ta'rifi yaxshi tasdiqlangan deb hisoblanadi, bu odamning boshqa odamning his-tuyg'ularini tushunish, uning his-tuyg'ulariga hissiy jihatdan javob berish qobiliyatini tavsiflaydi. Binobarin, empatiya nafaqat odamlarga, balki barcha tirik mavjudotlarga nisbatan nozik his qilish, xayrixohlik, hamdardlik bildirish qobiliyatidir.[1] Bu qobiliyat boshqa odamning ruhiy sohasida sodir bo'layotgan voqealarni to'g'ri tasavvur qilish, uning kechinmalarini tushunish, shuningdek, tashqi dunyo va ichki sezgilarni baholash qobiliyatiga asoslanadi.

Muloqotda namoyon bo'lish samaradorligi nuqtai nazaridan insonning empatiyasi ba'zi xususiyatlarga ega. Shu munosabat bilan tadqiqotchilar muayyan shakl va turlarni ajratadilar. Olimlarning muhim qismi, xususan, Gippenreiter Yu.B., Karyagina T.D., Kozlova E.N., empatiyani oddiy, murakkab va yuqori shakllarga bo'lish mumkin, deb o'ylashadi.[2] Oddiy shakl - "infektsiya". Bu shakl boshqa odamning his-tuyg'ularini to'g'ridan-to'g'ri va beixtiyor takrorlashni o'z ichiga oladi. Tuyg'u bilan xuddi shunday "infektsiya" olomonda, kontsert zalida va hokazolarda kuzatiladi. Yuqumlilik - bu shaxsning ma'lum ruhiy holatlarga ongsiz, beixtiyor moyilligi. Shu nuqtai nazardan, infektsiya o'z-o'zidan namoyon bo'ladigan inson xatti-harakatlarining tabiiy, dasturlashtirilgan adaptiv ichki mexanizmining shakli sifatida ishlaydi. Ijtimoiy-psixologik infektsiya mexanizmi bir-biri bilan muloqotda bo'lgan odamlarning hissiy ta'sirini ko'p marta o'zaro kuchaytirish ta'siriga kamayadi.

Empatiyaning oliy shakli insoniy tuyg'ularning mehr-shafqat, hamdardlik kabi ko'rinishlarini o'z ichiga oladi. Simpatiya yoki empatiya - bu odamning boshqa bironing his-tuyg'ulariga javob berish, u bilan va u uchun quvonish va xafa bo'lish qobiliyati. Biror kishiga hamdardlik

1 На начальном этапе разработки данной тематики в отечественной психологии более распространенным было понятие «идентификация» (Авдеева, 1975; Кричевский, 1981; Петровский, 1973).

[2]. Avlaev, O. U., & Mamatkulova, Z. G. (2019). The interpersonal relationship of the dynamic components of social intelligence of students. *Science and education today*, (12 (47)).

bildirish orqali, boshqa odam boshdan kechirgan xuddi shunday his-tuyg'ularni boshdan kechirishi, boshqalarni qiynayotgan og'riqni qabul qilishi mumkin. Boshqa odamlarning tajribasiga hissiy munosabatda bo'lgan odam achinish, rahm-shafqat, boshqaning quvonchi kabi his-tuyg'ularni ham boshdan kechirishi mumkin .

Hamdardlik, empatiyaning ifodaliligi ko'p jihatdan harakatlarni qo'llash ob'ektiga bog'liq. Bir qator mahalliy ekspertlar ko'pincha yaqin odamlar, qarindoshlar, tanishlar, vatandoshlar hamdardlik va hamdardlik ob'ektiga aylanishini aniqladilar. Uning xalqiga jinsi va yoshi, hamdardlik qarama-qarshi jinsdagi odamlarga yoki ancha katta yoki yoshroq bo'lganlarga qaraganda tezroq va osonroq paydo bo'ladi.

Empatiyaning eng yuqori shakli samarali bo'lib, u insonning axloqiy mohiyatini tavsiflaydi, nafaqat hamdardlik va hamdardlik bildirishga, balki suhbatdosh bilan birgalikda mavjud vaziyatdan chiqish yo'llari va vositalarini izlashga imkon beradi. Olimlar qiziqarli faktni aniqladilar:

Boshqa odamning salbiy hissiy tajribalari (qayg'u, alam) ijobiy (masalan, quvonch yoki zavq) ga qaraganda osonroq hamdardlikni keltirib chiqaradi [3].

Ijtimoiy tashkilotlarga kelsak, odamlar uchun empatiya shakllari shaxslararo munosabatlarning turi va tabiatiga bog'liq bo'lishi xarakterlidir. V.N.Myasishchev nuqtai nazaridan shaxslararo munosabatlar - bu sub'ektiv ravishda tajribaga ega bo'lgan, shuningdek, birgalikdagi faoliyat va muloqot jarayonida odamlarning bir-biriga nisbatan o'zaro ta'sir qilish tabiati va usullarida ob'ektiv ravishda namoyon bo'ladigan odamlar o'rtasidagi munosabatlar[4]. Ushbu munosabatlar odamlar bir-birini idrok etish va baholash uchun munosabatlar, yo'nalishlar, kutishlar, stereotiplar va boshqa moyilliklar tizimi sifatida ifodalanishi mumkin.

METHOD

V.V.Boykning "Empatik qobiliyatlilik darajasi diagnostikasi" metodikasi jami 36 ta savoldan tashkil topgan.[5]

Ushbu metodika empatiyani quyidagicha aniqlashga qaratilgan:

- 1.Empatiyaning ratsional kanali kishining e'tiborini, tafakkurini, o'zga kishining holatini, muammolari va xulqini tushunishga qanchalar moyilligni ko'rsatadi.
- 2.Empatiyaning emotsional kanalida shaxsning atrofidagilarni hissiy qabul qilishi, ularning kechinma va tuyg'ularini his etishi va dardiga sherik bo'lishi, qo'llab-quvvatlash qobiliyatini aks ettiradi.
- 3.Empatiyaning intuitiv kanali insonning o'z sherigining xulq-atvori va xatti-harakatlarini prognozlash qobiliyatini ifodalaydi.

[3].Avlaev O., Butaeva U. determinant of personal Psychological development. Scientific-methodical journal of public education. 2021. № 6 pages 87-92.

[4]. Gippenreyter Yu.B., Karyagina T.D., Kozlova Ye.N. Fenomen kongruentnoy empatii // Voprosy psixologii. 1993. № 4. S. 61-68

[5]. Myasimev V.N. Psixologiya otnosheniy / Pod red. A. A. Bodaleva. M.: Nauka, 1995. S. 12- 17.

4. Empatiyani qo'zg'atuvchi yoki susaytiruvchi sharoitlari (shakllantiruvchi). Agar inson boshqalardan o'zini olib qochsa, odamlar bilan suhbatlashishdan o'zini chetga olsa va ularga bee'tibor bo'lsa, boshqalarning muammolariga befarq qarasa, empatiyaning samaradorligi kamayadi.

5. Empatiya holatiga kirishish qobiliyati inson uchun muhim bo'lib, uning kommunikativ xususiyatlari odamlarda erkinlik, ishonuvchanlik va mehr hissini shakllantiradi.

6. Identifikatsiyalash – empatiyaning muhim sharti hisoblanib, u insonni o'zga kishilarning dardini o'zida kechirish va ularga hamdard bo'lish qobiliyatini ifodalaydi.

Har bir shkala bo'yicha baholar asosiy ko'rsatkich bo'lmish empatiya darajasini tavsiflashda ko'makchi vazifasini o'taydi.[6]

TADQIQOT NATIJALARI

Tajriba-sinovda talabanning kamolotini 18- 19 yosh, 20- 21 yosh, 22-23 yosh, 24-25 yosh davrlariga alohida e'tibor qaratildi va empatiya dinamikasini aniqlashga harakat qilindi. Ishlab chiqilgan jadvallarda jins nuqta nazardan ayollar va erkaklarning natijalari o'zaro birgalikda keltirildi.

Tadqiqotda talabanning atrofdegilarga nisbatan empatiyaga qobiliyatligini tadqiq etishga erishildi. Talabanning empatiyaga moyilligi ularning shaxslararo munosabatdagi ishtiroki, o'zini va atrofdegilarning emotsional holatlarini his etish, kommunikativ xususiyatlarni namoyon qilish, umumiy munosabatlarga kirishimlili va atrofdegilar bilan chiqishib keta olishga qobiliyatligi aniqlandi.

Shuni hisobga olgan holda talabanning empatiya ko'rsatkichlari orasidagi ichki munosabatlar korrelyatsiyasini aniqlashga jazm etdik.

Jadval Talabanning empatiya kanallari orasidagi korrelyatsiya munosabatlari yosh bo'yicha ko'rsatkichlari

Empatiya kanallari	Ratsionallik	Emotsionallik	Intuitiv	Empatiyaga muvofiqlashuv	Sidqidillik	Identifikatsiya
Ratsionallik	1	0,158	0,147	0,151	0,210	0,118
Emotsionallik		1	0,254	0,366*	0,249	0,228
Intuitivlik			1	0,141	0,325	0,387*
Empatiyaga muvofiqlashuv				1	0,169	0,038
Sidqidillik					1	0,001
Identifikatsiya						1

[6]. Legkaya U.A. K voprosu opredeleniya fenomena empatii // V sbornike: Sovremennyy vzglyad na nauku i obrazovanie. Sbornik nauchnykh statey. Moskva, 2020. S. 125-128.

$p < 0,05$

Tadqiqot natijalarini tahlil etishimizdagi yondashuvlardan farqli tarzda talabalarda empatiya ko'rsatkichlarining korrelyatsion tahlili hamda ularning bosqichlar bo'yicha dinamikasini xususida to'xtalishni lozim topdik. 18-19 yoshli talabalardan olingan tadqiqot natijalariga ko'ra, empatiyaning emotsionallik kanali bilan empatiyaga muvofiqlashuv kanallari orasida ($r=0,366$; $p<0,05$) hamda intuitivlik bilan identifikatsiyalashuv ($r=0,387$; $p<0,05$) kanallarida ham bog'liqlik kuzatilmoqda. 20-21-22 yosh talabalarda ushbu ikki bog'lanishni yetakchilik qilishiga sabab, ularning muhitga moslashishlari, yangi munosabat sub'ektlariga duch kelayotganliklari, o'zlarini tengqo'rlari, ishxona jamoa a'zolari bilan munosabatlarga muvofiqlashtirishga intilishlari oqibati bo'lishi mumkin. Ushbu yoshdagi talabalar o'zlariga o'rtoq tanlashlari, guruh a'zolari bilan hamnafas bo'lishga intilishlari ham empatiyaning ushbu kanallari orasidagi aloqadorlikning aks etishiga sababdir. Ularda empatiyaning boshqa kanallariga yo'l ochilishi uchun boshqa umumiy muhit va kechinmalarni boshdan kechirishlariga to'g'ri keladi.

23-24 yoshli shaxslarda (2-jadval) empatiyaning "emotsionallik" kanali "intuitiv" ($r=0,448$; $p<0,01$), sidqidillik ($r=0,348$; $p<0,05$), identifikatsiyalash ($r=0,371$; $p<0,05$) kanallari bilan bog'lanishga ega.

Bundan ko'rinmoqdaki, ijtimoiy munosabat va muloqot muhiti kengaygan sari empatiyaga qobiliyatlikning har bir kanalini o'stirishga zarurat tug'ilayotgandek. Mazkur yoshdagi talabalar atrofdegilar bilan har xil emotsional ta'sirga tushganliklari tufayli munosabatlarga kirishishda, talabaning ichki dunyosini tushunish va xulqini bashorat qilishda tajribalariga tayangan holda ish ko'rmoqdalar. Ikkinchi korrelyatsion munosabat empatiyaning "emotsionallik" va "sidqidillik" kanallari orasidagi bog'lanish ($r=0,359$; $p < 0,05$), talabalar xulqini avvaldan bashorat qilish inson uchun muhim bo'lgan erkinlik, ishonuvchanlik, mehr hislarini uyg'ota olish qobiliyatida gavdalanar ekan.

XULOSALAR

1. Talabalarining turli yosh bosqichlarida empatiyaga qobiliyatlik bir tekisda rivojlanmagan bo'lib, barcha bosqichlarda o'ziga xosdir: 18- 19 yoshli talabalarda emotsionallik bilan identifikatsiyalashuv; 20- 21 yoshli talabalarda esa emotsionallik bilan sidqidillik; 22-23 yoshli talabalarda ratsionallik, intuitivlik va identifikatsiyalashuv; 24-25 yoshli talabalarda esa ratsionallik, emotsiyaga muvofiqlashuv va identifikatsiya kanallarini shakllangan.

2. Talabalarda pedagogik empatiyaning rivojlanishida shaxslararo munosabatlarida intellektual qobiliyatlari birligida ijtimoiy muhitni, suhbatdoshlarni xatti-harakatlari, shaxsiy fazilatlarini, kechinmalarini baholash imkoniyatlari qonuniyat jihatidan bog'liqligi tasdiqlandi.

3. Tahlillarimizning ko'rsatishicha, talabalarda pedagogik empatiyani rivojlanishining turli yosh bosqich natijalariga bog'liq tarzda muloqot ishtirokchisining hissiyoti, fikri, niyatlarini tushunish qobiliyatlari noverbal xulq-atvorni anglash hamda verbal ekspressiyani aniq tasavvur etish bilan to'g'ri korrelyatsiya namoyon bo'ldi.

4. Empatik profilning tarkibiy qismlari o'rtasidagi bog'liqlik isbotlangan bo'lib, bu tushunchaning qonuniy va asosli ekanligi haqida xulosa chiqarish imkonini beradi. Talabanning pedagogik empatik profili deganda shaxsiy kompetentsiyaning muhim ko'rsatkichlarini o'z ichiga olgan barqaror tizimli, shaxsiy ta'lim tushuniladi. Talabada pedagogik empatiyaning rivojlanishini rag'batlantiruvchi omil sifatida, o'qituvchilar bilan munosabatlarda motivlar, munosabatlar, yo'nalishdagi empatik xatti-harakatlarda namoyon bo'ladi, bu insonning ijtimoiy munosabatlar va kasbiy faoliyatdagi muvaffaqiyatini bashorat qilish imkonini beradi.

REFERENCES:

1. Жабборова, О. М., & Ташанова, Ф. З. (2023). Педагогик таълим кластери асосида бўлажак ўқитувчилар касбий кўникмасини амалий шакллантиришнинг самарали метод ва воситалари. O'zbekistonda fanlararo innovatsiyalar va ilmiy tadqiqotlar jurnali, 2(15), 209-211.
2. Tashanova, F. Z. (2023). Pedagogik ta'lim klasteri asosida bo'lajak o'qituvchilar kasbiy ko'nikmasini amaliy shakllantirish tamoyillari. Scientific Academy Journal, 1(5), 382-386.
3. Burieva, K., & Kamilova, Z. (2023). Jahon oziq-ovqat bozori va dunyoning turli mamlakatlarida rivojlanish tendentsiyalari va xususiyatlari. Interpretation and researches, 1(1).
4. Buriyeva, K. (2023). O'smirlarda mustaqil fikrlashni rivojlantirishning asosiy xususiyatlari. Академические исследования в современной науке, 2(1), 110-112.
5. Buriyeva, K., & Kamilova, Z. (2022). Ta'limda mustaqil fikrlashning o'rni. Theoretical aspects in the formation of pedagogical sciences, 1(5), 300-303.
6. Burieva, K. E., & Kamilova, Z. A. (2022). The psychology of adolescence. Scientific progress, 3(4), 923-929.
7. Khonsaidova, M. (2023). Transformative learning: promoting learners' critical-thinking skills and knowledge by enhancing applicable approaches in education system. Golden Brain, 1(26), 127-131.
8. Khonsaidova, M. (2023). Modern teaching tools as a means of student development. Academic research in educational sciences, 4(CSPU Conference 1), 593-596.
9. Makhamadalievna, K. M. (2021). Integrated skills: basic analyses of writing skill. Central Asian Journal of Theoretical and Applied Science, 2(1), 13-16.
10. Sangirov, N. I. (2020). Development Factor of Explosive Power in Wrestling National Sport. International Journal of Research, 1(7), 607-611.
11. Sangirov, N. I. (2020). Maktabgacha yoshdagi bolalarning koordinasion qobilyanini rivojlantirish. TDPU xabarlari, 1(9), 237-241.
12. Сангиров, Н. И., & Сафин, Д. А. (2020). Oliy ta'lim muassasalarida jismoniy tarbiya va sport fanini rejalashtirishning pedagogik jihatlari. Инновации в педагогике и психологии, (SI-2№ 7).
13. Sangirov, N. I. (2018). Importance of Food Diet Composition and Calories for Football Players during Charges and Competitions. Eastern European Scientific Journal, (6).

14. Quvondiqov, S. S., Xujomov, B. X., Tursoatov, A., Sangirov, N. (2023). The use of interactive teaching methods in sports Uzbekistan. *International Sports Journal*, 7(37), 321-326.
15. Тохилова, Л., Абдуллаев, О. (2023). Когнитивные технологии как эффективная педагогическая технология. *Fanlararo yondashuv*, 1(1), 6-12.
16. Abdullayev, O. (2023). On the issue of developing knowledge of future physical education teachers to have a positive influence on students' mind. *Development and innovations in science*, 2(10), 120-128.
17. Абдуллаев, О. (2023). Факторы, провоцирующие случаи социально-психологической дезадаптации подростков в семье. *Актуальные проблемы обучения социально-гуманитарных наук в медицинском образовании*, 1(1), 481-486.
18. Abdullayev, O. (2023). O'smirlarda dezadaptatsiya holatlar. *Innovative development in the Global SCI*, 2(2), 1-8.
19. Abdullayev, O. A. O. G. L. (2022). O 'smirlarda dezadaptatsiya holatlarining yuzaga kelish sabablari hamda uning profilaktikasi. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 2(2), 503-508.
20. Abdullayev, O. A. O. G. L. (2021). Oila psixologiyasida erta ajrimlarning oldini olish yo'llari. *Academic research in educational sciences*, 2(12), 1517-1520.

